

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ: DR. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik
minden héten egyszer
szombaton, egy íven.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: DEBRECEN, KOLLÉGIUM
Ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó
minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

Előfizetési ár
egész évre 10 arany korona
félévre . . . 5 arany korona
Egyes szám ára 25 arany fillér

Kelet és a mi keresztyénségünk.

Debrecenben járt egy barátunk a napokban. Világos látású, széles látókörű, józan ítéletű, debreceni születésű barátunk. Tizenhat évvel ezelőtt, mint kezdő mérnök került Szíriába és környékére, Damascusból nősült és hat évvel ezelőtt, mint idegen állampolgárt zavarták el az antant hatalmak családjával együtt.

Debreceni főgimnáziumunkban előadást tartott azokról a népekről, amelyek Kelet nemzetei közül most az érdeklődés homlokterében állanak. Megtudtuk tőle, hogy a mosuli vilajetet — nem messze Mesopotámiától — azért szerelné az angol, mert ott vannak a föld leggazdagabb petroleum forrásai s ma már a kereskedelemi hajók olajfűtésre vannak berendezve. Ha a Népszövetség a franciák és olaszok féltékenysége miatt s az igazságnak is megfelelőleg a törököknek ítélendi e tartományt, akkor az angol alkalmas optiókkal fogja biztosítani szükségétét.

Megtudtuk azt is, hogy a druz nép egy kis törzs, amelyet francia protektorátus alá helyezett a Népszövetség. Ez a protektorátus azt jelenti, hogy a druzok minden nyers terményüket csak a franciáknak adhatják el, akik viszont amnyiért veszik meg, amennyiért akarják. A politikailag és gazdaságilag egyaránt kiszolgáltatott nép most politikai és gazdasági függetlenségéért küzd s ha a túlerő legyőzi is, akkor is a felkelés elhinti a szabadság magvait.

Megtudtuk azt is, hogy a riff-kabilok is kis nép. Védi a szabadságát a spanyolokkal és franciákkal szemben, akiknek azért kellene a riff-kabilok földje, mert ott vannak a legjobb mangán-bányák. Ezekért a bányákért, azok termékének olcsó megszerzéseért ontják most a vért az európaiak. Lehet, hogy harcuk eredményes lesz: sok millió harcol kevés százezerrel. De a harc azért kétséges kimenetelű, mert a riff-kabilok mellett van az egész mohamedán világ rokonszenve és arany adományban megnyilvánuló segítsége. Így érthető, hogy fegyverhez tudnak jutni.

Megtudtuk végül azt is, hogy Palesztina lakosságának hatvan százaléka keresztyén arab,

húsz százaléka mohamedán arab s alig húsz százaléka az ott született és beköltözött zsidó. Ez az oka annak, hogy a benszülöttek nem akarják elfogadni a rendeletileg rájuk erőszakolt alkotmányt, amely a zsidóságnak adná a hegemoniát.

Ezek után azt lenne jó megtudni, hogy mire hivatkozással végzik fentvázolt ténykedésüket a megnevezett európai népek? Az bizonyos, hogy a keresztyénségre nem hivatkozhatnak, mert eljárásuk teljesen keresztyéntelen; ha pedig hivatkoznának Krisztusra, akkor csak gyalázatot gyűjtenek az ő áldott nevére. Az bizonyos, hogy a palesztinai népek visszasóhajtják a muzulmán török kormányzást, amikor türelmet élveztek a lelkiekben.

Nincs elég erő a keresztyénekben és a főképpen keresztyénekből álló Népszövetségben arra, hogy az Úr akarata legyen meg a nemzetek kormányzásában is?!

sk.

Iskola

Kerekes Ferenc pedagógiai levelei.

(Folytatás.)

Ennyiben végez a főtárggyal. — Erre vonatkozólag tartozom egy pár tárgyi magyarázattal:

1. A *Pantheum Mithicum* igen nevezetes, képes mythologia volt, mely angol földről került hozzánk. Érdekes és jellemző esetet beszél el róla Sárvári professor, a debreceni Városi Muzeumban levő Önéletrajzában: „Midőn a fársangos öltözetű lakodalmas 'sidóktól' pesztonkám karjain mintegy harmadfélesztendő koromban megirtóztam, és azoknak kedvetlen képzelése miatt szememre éjjeli álom nem jött, akkor Pomey Pantheum Mythicumában levő képekkel esmertetettem meg, hogy a szokatlan öltözetű emberektől ne félnek ne irtóznék... „A választott eszköz szerencsés volt — ismeri el ő maga —. A képek ismerése nyomán Jupiter, Apolló s a többiek nevein az olvasást mind a magyar, mind a deák nyelv természetéhez alkalmaztatva, mind ABécés könyv segítségével nélkül felvettem, megtanultam“. Íme, a régi magyar pap családok-

ban nagyon is otthonos könyv volt ez. E kor neveléstanának kutatója sokszor találkozik a nevével.

2. „A mythologiai képeknek természeti és erkölcsi magyarázatot adni“, erősen divatba jött akkor. Wolff Frigyes Ágost fellépése forradalmat, evolútiót jelent a philológiában. Man fing an, den wirklichen Inhalt der Mythen und Sagen besser zu verstehen — mondja a Gercke — Norden II. 228. 1. Különösen a Debrecenben is közvetlenül ható Heyne göttingai professor volt híres értelmezője a „sermo mythicus“-nak.

3. Némethi Pál a debreceni Kollegium szemefénye. Horatiusa volt. Bámulatatos könnyedséggel, csinnal, színesen, elevenen verselt latinul. A Kollegiumból a gróf Teleki család kérte ki nevelőnek, azután korán meghalt (Élt 1758—1783.) Sokáig emlegették nevét a Kollegiumban. Ami Csokonai volt a magyar költészet terén, az volt Némethi Pál a latin verselésben. Nem is maradtak homályban, kéziratban költeményei, maga a nagyműveltségű Péczely József professor adta ki saját költségen, „Carmina“ c. alatt, 1822-ben.

Hogy milyen viszonyban áll Kerekes kora pedagógiai gondolkodásánál és berendezkedésénél, legjobban kitűnik, ha a második Ratioval összehasonlítjuk. Mert míg ez a retorikára vonatkozólag igazán nem ad egyebet pusztán cím meghatározásánál („praemissa Prosodia Eloquentiae pars prima Artem complectens oratoriam“) addig itt a második humán évben előadandó „Poetica, sive altera Eloquentiae pars“-ról hosszasan elmélkedik. „Docebitur... primum generatim, deinde ad omnes Poeseos species eo, quem liber scholasticus exhibet, ordine descendetur. Si qui naturali quadam inclinatione ad Poesim, et condendos versus ferantur, ostendantque igniculos et ingenium, par erit gliscentes eiusmodi scintillas curatius fovere naturaeque fomixtem atque alimentum ultra subministrare, ac cosdem in concinnandis etiam versibus exercere. Styli tamen soluti usus, et exercitatio hoc etiam anno continuabitur. Ea quoque Chrestomathiae Latinae pars, quae Poetas continet servit Stylo Poetico perpoliando.“

Íme, itt már meg van Kerekes két fontos javaslat: az *anthologia* és az, hogy csak a *költői hajlamú* gyermekeket kell ösztönözni a versírásra. *De semmi nyoma sincs annak, hogy mindez magyar nyelven, vagy magyar nyelven is történjék*, pedig a második Ratio az elsónél nemzetesebb szellemű volt. Sőt kifejezetten hangsúlyozza az elsővel egyetemben a gimnázium merőben klasszikus célját és jellegét. A „Chrestomathia“ is „Latina“! A dolgozatok is „ad exercendam Eloquentiae Latinae facultatem conducentia“ vannak rendelve! Kerekes a nemzeti szellemű *iskolai oktatás* követelésében *kora legmesszebb látó kulturpolitikusai közé tartozik*. Gondoljuk csak, hogy az Akadémia is csak 1825-ben, de facto 1831-ben öltött testet! Kerekes pedig 1817-ben hirdeti a magyar nyelv, költészet, irodalom iskolai művelését... Érdekes, hogy 10 évvel később megjelent Neveléstudományában Szilasy János is a nemzeti nyelv mellett nyilatkozik. „Nem látom okát — úgymond —, miért kellene még most

is a Római nyelvet oly buzgón 's csak nem a nemzeti nyelv alacsonyításával pártfogolni“. (II. 181.) Sóhaj az egész, melyből hiányzik a pozitívum, a vér, az élet — könnyű volt már Széchenyi mindent átjáró hatalmas ébresztő szava, sőt tette után hazafiságról beszélni. Nehezebb magánosan, bátorítók, megértők nélkül vinni a faklyát akkor, amikor tudjuk, hogy a sötétségben ülőknek a fény is bántani szokta a szemét. Egyéb észrevételeinket majd a humán fokozat mérlegében fogjuk közölni; most csak menjünk tovább Kerekes érdekes tervezetése fonálán.

Második tárgyul megint hűségesen előjön a **vallás**, „amiről — úgymond — sohasem kell elfelejtkezni“. De hangsúlyozza, hogy ne száraz formulák halmaza legyen, hanem különösen ezen a fokon szívreható, költői. „Ha az oratoroknak oratori gyakorlást adtunk a vallásban, adjunk a poétáknak poétait. Ha amott az okosságnak csatornáin kívántuk a vallás igazságait a szívre vezérelni, használjuk itt ugyane végre a képzelődő tehetséget“. Ezért „a poéták vasárnapi kézikönyveik a mi buzgó és szép énekekkel teljes új énekes könyvünk és a Buchananus deák Soltári legyenek“.

Szeretném megkérdezni, hogy ugyan hány pedagógiai gondolkodónak jutott akkoriban eszébe a koncentráció, de még a Ratiokon is hiába nézek végig. Kitzúznak maguknak bizonyos irányt, amely a mai realgimnáziumokéhoz elvben igen-igen hasonlít (a görög még a „philosophicus cursus“-ban is csak rendkívüli tárgy), ennek megfelelően fölvesznek egy csomó tantárgyat, amit az illető fokon talán megbír a gyermek, de *egybekapcsolásról* (így fordítanám a divatos „vonakoztatás“ helyett a „concentratio“ terminus technicust) *szó sincs*. Kerekes ráeszméltette pedagógiai érzéke.

„A mi buzgó és szép énekekkel teljes énekes könyvünk“ óriási jelentőségű dolog volt a XIX. század legelején. Szenci Molnár Albert fordítása ihletett munkához illően fényesen állta az időt, de bizony a negyedfélszáz dicséret úgy elavult, hogy abból százat is alig énekeltek már. Végre 1806-ban, éppen a Benedek Mihály lankadatlan buzgalma létrehozta a híres Debreceni Énekeskönyvet, melybe a kor legkiválóbbjai írtak dicséreteket, így ismerőseink közül Budai Ézsaiás fényes tolla csillog meg „E husvét ünnepében“ körmondatos szerkezetében, a fűvészkedő Diószegi és Fazekas, Földvári József, Gál András, Keresztesi József, Lengyel József, Losonczy István, s maga *Szentgyörgyi József* áhitatos darabokkal vesznek részt benné. Így utóbbtól származik az „Isten kezét mutatja Az égnek báltozatja... A nap immár elenyészett... Ismét egyik esztendeje, Istentől kimért ideje Telék el a múlandóságnak...“ kezdetű, nagyon is népszerűvé vált dicséret. A maga idejében nagyon is korszerű munka volt ez Énekes könyv: összehasonlítva a kor református egyházi irodalmával, költészetével, egyáltalán nem rí ki belőle. Nem csak a szerkesztők buzgalmán mult, hogy róluk is el lehet és el kellett mondani azt, amit „Tudósítás“-ukban hirdettek: „...ha a mai időben élénék, úgy

mint amelyben közöttünk mind a tudományok nagyobb mértékre jutottak, mind nyelvünk gyarapítván és csinosítván, tökéletesebbé tétetett: ezt az újítást és javítást önnön maguk szükségének itélnék és sürgetni el nem mulasztanák". 1921-ben új Énekeskönyv jelent meg, melyben még mindig bennmaradtak Szentgyörgyi említett dicséretei, sőt egy újabb előkerült kis remekét is bele vették. Azért emelem ki Szentgyörgyi (s más természettudósok) szerepét, hogy erről az oldalról is érthetőbbé váljék Kerekes vonzódása az új Énekeskönyvhöz. Különben is lépten nyomon kitűnik mély vallásossága s Benedek püspök iránti tisztelete, akinek köszönheti többek közt bizonyára azt is, hogy most külföldön van.

Buchananus Györgyöt sem ismeri a Milleneumi Értesítő. Kerekes maga megmondja a főművét: szép latin versekbe foglalta Dávid Zsoltárait. Emlékezetes még magyar szempontból iskolai drámának készült jellegzetes Jefta tragédiája, melyet nálunk Illyefalvi István elbeszélő költeménnyé alakított. (1590.)

Végül még a „Kis Livius“ II. részét ajánlja a Pantheum és Ovidius helyett, s a Szentgyörgyi és Orbán házakat tisztelve marad

„Az, aki másszor volt.“

Mi ez a „kis Livius“, biztosan nem tudhatni. Talán a Milleneumi Értesítő említette „Titi Livi Patavini Historiarum libri primi decem. Secundum editionem I. Fred. Gronovii recusus Debrecini 1798“, mely Livius első decasát tartalmazza, az egyes könyvek előtt bő tartalmi kivonattal és magyarázatokkal. De hogy mi módon tudta volna ez a Pantheum Mythicumot és Ovidiust — akár csak mythologiai szempontból is pótolni, nem világos előttem. Szó sincs róla, Livius szövege kapcsán sok minden elő jön, de egy akármily pontos függelék sem pótolhatja Ovidius lehellestzerű művészi előadását.

*

Ezzel a harmadik levéllel véget ér a harmadik, a humán fokozat tárgyalása. Állítsuk fel most már a mérleget!

Miben különbözik a Ratióktól?

a) Először is a keretekben. A Ratiók *Litterarum Humaniorum Scholaja* két évfolyamra terjed, Kerekesé háromra, a református hagyományok szerint.

b) Az első Ratio kötelező *rendes tárgyai*: *vallás első helyen*, helyes- és szépírás, arithmetica és mathesis elemei, latin (auctor olvasás, gondolkodás fejlesztése, szerkesztés, hazai latin formulák szólásmódok) természetrajz;

hasznos tárgyak: történelem, földrajz, természetjog;

rendkívüli tárgyak; görög nyelv, kísérleti fizika, *újságotolvasás*, poëtica=versiratás értelemben, csak azoknak „qui naturae felicitate quadam eo feruntur,“ nyilvános declamatiók a közszereplés gyakorlására, hazai nyelvek (német különösen.)

A második Ratio világosabban, határozottan

szétválasztja az elsőben egy rakásra hányt tárgyakat s nem csinál olyan cifra hármast felosztást. Meggyőződésem szerint nem is lehet a gyermekre bízni a választást a neki hasznos és szükséges tárgyak közt, hiszen nem is ismeri még őket; mit tudja még, mi lesz a tartalma. Legtöbbször a szülők előre látása dönt, nem a diák hajlama. Én még ma is siratom, hogy szabadkézi rajzot nem tanultam, pedig módomban lett volna a debreceni Kollegiumban; dehát rendkívüli tárgy volt s majd bolond a gyermek, hogy a vasárnapi (esetleg más) játékidőjét ilyesmire áldozza, bármennyire jó volna is neki később. Tehát a II. Ratio tárgyai *az első humán évben*: vallás, helyes- és szépírás, sőt *gyorsírás*, arithmetica, logica, rhetorica, chrestomathia tanulmányozása dolgozatírások (rögtönzött, heti és havi) görög, régiségtan és mythologia, természetrajz, történelem I. Ferdinándig, földrajz (matematikai és Europa, Ázsia). *Második évben*: Vallás, helyes- és szépírás, arithmetica, poëtica (hajlamosoknak gyakorlatilag is). Chrestomathia költői része, dolgozatok, római régiségtan mythológiával, természetrajz, történelem, földrajz.

Ezzel szemben melyek Kerekes tantárgyai?

Az első rhetorikai évben: rhetorica, lehetőleg egész évben magyarul, vallás, földrajz, számvetés.

A második rhetorikai évben: latin rhetorica, vallás, földrajz, arithmetica tudományosan (algebra.)

A poësis osztályában latin költészet, erős magyar vonatkozásokkal, a Pantheum kidobásával, s a vallás. Több tárgyat nem is ismer.

Ez a táblázat önmagáért beszél. Az első, ami azonnal feltűnik: Kerekesnél jelentékenyen kevesebb tárgy van, annyira, hogy az utolsónál, a poësis osztályánál feltételezhetjük könnyen, hogy elfelejtkezett róluk, vagy nem volt mi mondani-valója. De az első feltevést megcáfolja az, hogy egy ugyanazon levélben van a humán szak tárgyalása, tudhatta, hogy mit írt már meg, mit nem, a másodikat pedig, az a gondolkodóba ejtő, *hogyan az 1812-i Tanítók Kötelességei c. hivatalos tanterv sem ismer lényegileg több tárgyat*. Az *algebráról* már a rhetorikai osztályban megmondta, hogy a *poëtikai classison* át egész a novitius deákságig folytatódjék, tehát ezt is az említettek közé kell sorozni. Az 1812-i tantervből a következő tantárgyakat lehet összeállítani a poëtica classisban: latin poëtica, vallás, harmoniás ének, számvetés, de még nem algebrai fokon, ó- és újkori földrajz. Ezek közül Kerekes csak az éneket és a földrajzot nem említette. Az elsőt sehol sem bolygatta a nemzeti iskolán túl, a második meg volt már a rhetorikai classisban, nincs más magyarázatom, mint hogy az a latinban már benne lehet, mint hogy ez sok mindent magában rejtő tárgykör. Fejtsük csak széjjel ezt a tömböt egy kissé, mindjárt kiderül, hogy ennek keretében tanított Kerekes az első rhetorica classisban: *írást, gondolkodást és emlékezet gyakorlást, deklamálást, auctorolvasást, stylum dolgozatírásokkal, régiségtant, deák társalgást, — a geographia is jórészt a latin auctorok megértése szolgálatában áll. — A poësis osztályá-*

ban nincs ugyan fölveve a földrajz, de hisz úgyis tanulták már, így nem szenvednek miatta kárt; úgy is elképzelhetetlen, hogy a költőkkel, írókkal kapcsolatban ne kellett volna egyes helyeket megmagyarázni, amint azt az 1812. évi Tanítók Kötelességei hangsúlyozza: „tanítsa (a tanító) főképpen az Ó Geographiából azokat a helyeket, folyóvizeket, melyeknek tudása a Poéták olvasására a többek felett szükséges“. Íme, ez sem olyan külön, rendszeres önálló magyarázat; nagyon szépen, és talán még jobban is belefér az auctorok tárgyalásába.

Jó példa ez az eset arra, hogy mennyire nem szabad külszin után itélni Kerekesnél. A *koncentració* a kulcs az ő tantárgyai körének megértéséhez: ha ő latinról beszél, érteni kell alatta mindent, ami annak az auctornak és célnak szolgálatában áll (s ez iránt nem is hagy fel kétséget.)

Ezt figyelembe véve nem vesz fel tehát Kerekes a Ratiok tárgyaiból?

Első sorban is a „kötelező rendes tárgyak“ közül a *természetrajzot*, a hasznosak közül a *történelmet*, *természetjogot*, a „rendkívüliekből“ a *görög nyelvet*, *kísérleti fizikát*, *ujságolvasást*.

Ezek közül én igazában csak a történelmet sajnálom: ez az a tárgy, amelyből soha eleget nem lehet tanulni, sohasem lehet abba hagyni. Ez az a távcső, amellyel az ember beláthat a multba és jövőbe s tisztán szemlélheti helyzetét a jelenben. Én magam is, bár nem vagyok történettanár s így senki sem foghatja rám, hogy részrehajlásból beszélek: rendkívül szerencsétlenné érezném magamat, s csonkának a világnézetemet, ha tisztán nem állana előttem a történelem árja. Gyermekek volnák ma is nélküle, képzelhetetlenül szűk látókörrel. Kétszeresen fontos volna ezt éppen a szónoklati és költészeti osztálynak tanulni, hiszen mennyi *anyagot*, s különösen *belátást* adhat a történelem. S tegyük hozzá, hogy ezt még eddig *önállóan* nem is tanulták Kerekes tervében a növendékek. Az 1812-i Tanítók Kötelességeiben benne van már a negyedik deák iskola anyagában „a Perzsák, Görögök és Rómaiak Historiája Professor Tiszteletes Budai Ézsaiás Uram közönséges Historiájából“, a „déljesti“ első órán Magyarország Historiájából a „Magyar és Erdély Országi Reformatiónak és azoknak a vitéz tselekedeteknek leírását“ fordítják latinra; „amelyekre a Nepos Historiája stilusa alkalmazható“. Az ötödik deák iskolában is Magyarország historiáját fordítják latinra. Ezentúl aztán nem is jutnak még a hetedik osztályban sem. A Ratiok többi tárgya nem mondom hogy értéktelen vagy érdekesség nélküli, de tény az, hogy a főtárgy: a rhetorica és a poetica minden kára nélkül elhagyható, s Kerekes tervét, — régi protestáns hagyományokon — éppen az jellemzi, hogy élesen és határozottan kidomborítja minden fokozat, vagy osztály jellegét, sokkal élesebben, mint a mai tantervek. Kerekes a vallást is második helyre teszi ezért. Abban aztán, amit vezér tárgynak ismertek el, egészen bizonyosan nagyon

mély és a mainál alaposabb oktatást nyertek a tanulók.

Summa summarum: kimondhatom azt a meggyőződésemet, hogy a kor nevelési viszonyait ismerve Kerekes humán fokozati terve ellen *negative* semmi jelentősebb kifogás nem emelhető, *positive* pedig illő megbecsüléssel és értékeléssel kell nézni határozottan haladást jelentő reformeszméire.

Negyedik levél.

Megtartva a szokásos, szinte immár szabályosnak mondható időközt, 9—10 napot, 1817. május 29-én új levélben új egység tárgyalásába fog. „Nem sajnálom a munkát, csak legyen valami haszna“ — úgymond. Ott izzik folyton a fejében a pedagógiai tanszék terve, úgy látszik, alig gondolkozott valaki még annyit a reformátusoknál, vagy talán egész Magyarországon a pedagógia rendszeres tanításán. Valami kitűnni szerető debreceni emberre figyelmezteti itt István öccsét, akit meg kellene szorítani a pedagógices professor alapja iránt. Semmi sem lehetett annyira elrejtett forrás, hogy el tudta volna kerülni ennek a nevelés ügyén rajongó lelkesedéssel csüngő férfinak a figyelmét!

Véleményem szerint általános szempontból *talán a legfontosabb és legérdekesebb ez a negyedik levél*. Itt megáll egy pillanatra habos paripáján, széttekint a vidék felett s rámutat kardjával azokra a foltokra, amelyeket az út szorgos szemmel tartása közben nem részesíthetett kellő figyelemben, de most annál jobban, nyugalmasabban szemlélhet. Amint ő mondja, itt „alapprincipiumokat“ fejteget. Sorra felvonul most a protestáns iskolázás sok érdekes és jellegzetes sajátja: a tanítás mechanizmusa, reformbizottságok összetétele, magántanítók, aemulatio, vesszővel való fenyítés, gradus csinálás, szolgagyermek, aztán másik levélben a publicusok felügyelete, beneficiumok osztása stb.

I. Nem mechanice kell tanítani, hanem értelemmel. Erre nézve nem mindenkinek egy hiten és egy valláson vannak én velem, még a tudósok sem. *Debreczenben* is nevezhetnék olyan tudóst, ha kedvezni nem akarnék a nevének, aki még társaságban is azt merte mondani, hogy a gyermeknek csak tanítani kell mechanice mindeneket és soha sem kell azon törödni, hogy értse, amit tanult. Pedig így később, még ha eszébe jut is az üres formula, csak új élettapasztalat, teljesen új tanulás érteti meg vele s bosszankodni fog tanítójára. „Mert mit használ az valakinek, ha az ő fundusán milliomot mérő kincsek vagynak is elásva, ha ő azokat, hogy ott vagynak, nem tudja és hasznokat nem veheti.“ Az igaz — vallja be józanul Kerekes —, hogy a memorizálásra is súlyt kell *aztán* fektetni.

(Nagykörös.)

Dr. Törös László.

(Folytatjuk.)

Magunk között.

A községi tanítók választásánál — ügylát-szik — nem egyszer támad kontroverzia a jelöltek vallása miatt. Hivatalos útra is terelődik egy néhány ilyen panasz s mi is kapunk számos kedvetlen levelet. Mert azt a megállapodást, amit a községi vagy állami iskola létesítésekor létrehoztak, hogy t. i. a tanítók közül ennyinek és ennyinek református vallásúnak kell lenni, sokszor nem tartják meg. Ha állami iskoláról van szó, még hagyján, akkor legalább annyi vigasztalása marad a magyarnak, hogy a kormányt szidhatja az igazságtalan kinevezésért, de a községi tanító választásánál magunk között, a választók között támad a harag és egyenlenség. Ilyenkor az az egyetlen enyhület, hogy a tanfelügyelő erőszakolta rá a meghunyászkodó iskolaszékre a másvallású tanítót. Legnagyobb pedig a baj akkor, ha a tanfelügyelő is közülünk való — és mégis... Ilyen esetről van szó egy mostanában kapott levélben is, amely elpanaszolja, hogy a református vallású tanfelügyelő mint vette rá a református vallású község iskolaszékét római katolikus vallású tanító választására, s mikor a tanító — látva, hogy ő igazában senkinek sem kell a faluban — lemondott az állásáról, hogyan akadályozta meg a református községi lakosság igazi akaratának érvényesülését.

A levelet egészében nem közöljük, mert ilyen esetben a tényállás alapos ismeretére van szükségünk az ügy nyilvános szóvátételéhez, s a levelet író ifjú barátunk iránti minden rokonszenv mellett is elképzelhetjük, hogy őt a fiatalos buzgóság hevülete elragadta. Túlön-túl szomorú volna, ha mindaz úgy megtörténhetnék, amint ő panaszolja. De ha minden úgy történt is: vajjon csak a tanfelügyelő a hibás? Hát hova lett az a híres kálvinista keménynyakúság, ha már a tanfelügyelő pressziója is úrrá lesz felettünk? A mi eleink császárokkal, királyokkal, mindenféle hatalmasságokkal szembeszálltak, ha a maguk igazságáról meg voltak győződve. Mi meg már annyi önállóságra sem tudjuk nevelni a népünket, hogy a maga hitén való tanítót merjen választani?

A községi alkalmazottak vallására csakugyan nem lehet tekinteni a felsőbb hatóságnak. A községnek nincs hitfelekezete s ennek folytán természetesen, hogy alkalmazottainál is csak az arravalóság, nem pedig a hitfelekezet lehet az irányadó. Semmikép sem jogos tehát az az ugyancsak sok helyről érkező panasz, hogy a szin református, vagy nagy többségében református község jegyzői hivatalába egy kis főszolgabírói segítséggel római katolikuszt ültetnek. Nem papot választunk most — mondta egyik jegyzőválasztás alkalmával a jelölt vallása után édeklődőnek a főszolgabíró — és igazsága volt. Csakhogy: nagyon bölesen tették a mi magyar eleink — és ezt a vármegyén tudhatnák legjobban —, hogy a helyhatósági igazgatást a helyi viszonyokkal ismerős, azokba beillesz-

kedni tudó emberekre bízták. Az a sokszor emlegetett elhelyezése a vármegyei familiákhoz tartozóknak, a vármegyei tisztségekben igen egészséges gondolat eredménye volt. Azé a gondolaté, amely már első királyunknak a fiához intézett és országos törvénytárunk élére helyezett intelmeiben kifejezést talál ekképpen: Kicsoda volna a rómaiak közül, aki rómaival akarná kormányoztatni a görögöket és kicsoda a görögök közül, aki göröggel akarná kormányoztatni a rómaiakat?! Arra, hogy a görögök között legyen olyan, aki a maga népét akarná rómaiakkal kormányoztatni, a dicsőséges király, mint nyilván lehetetlennek tartottra nem is gondolt.

Irodalom

Ki volt a költő Gyöngyösy István anyja?

A Gyöngyösy-kérdés egyik alapos ismerője, dr. Gyöngyösy László, „Gyöngyösy István élete és munkái“ c. művében azt állította, hogy a XVII. század nagy költőjének, Gyöngyösy Istvánnak, Deák Katalin volt az anyja. Dr. Gyöngyösy a Gyöngyösy család „Nemzetség Level“-e szövegének a *megváltoztatásával* jutott ehhez a *téves* eredményhez. A címben feltett kérdésre, szerintem, kielégítő választ lehet adni, anélkül, hogy a másolathból ismert, tehát vitatható értékű „Nemzetség Level“ szövegét magyarázni, vagy épen megváltoztatni kellene. Elegendő ehhez a költő atyjának, Gyöngyösy Jánosnak, — dr. Gyöngyösy László által ismertetett, 1656. évben kelt végrendelete. Idézem ennek az eredeti okiratnak néhány sorát: „... Az én fiamnak, Ferencnek is hagyok pénzbeli részt, harmadfél ezer forintokat. Lakóhelyül az Jenkei udvart Jenkén való pusztá helyekkel... és az *Zeleméri nagy Anyokról* maradott szőlőkkel együtt. Gyöngyösy Lászlónak aszerint hagyok harmadfél ezer forintokat, ... Gyöngyösy János fiamnak vagyon az ő részire való pénz száz arany... Istóknak az ő pénzbeli részit magaméval együvé töttem a fekete Ládában... Istók legkisebb... Az Eperjesi házamban és egyéb Ládámban lévők hasonlóképen négy részre aequaliter oszollyon...“ A végrendelet eme soraiban három sokat ígérő szó van: „Zeleméri nagy Anyok.“ Itt az utolsó szó ragja arra enged következtetni, hogy a szóbanforgó nő nagyanyja volt a Gyöngyösy fiuk mindegyikének. De hogyan értelmezzem a végrendelet „Zeleméri“ szavát? Mondhatnám azt, hogy a négy Gyöngyösy fiu nagyanyját Zelemérinének hívták. Viszont mondhatnám azt is, hogy e fiuk Zeleméren lakó nagyanyjáról beszélt Gyöngyösy János a végrendeletben. Amikor ismét vitás lehetne az is, hogy az atyai, vagy az anyai nagyanyáról esett-e ott szó? Ámde, a XVI. század folyamán Zeleméren sem Gyöngyösy, sem Deák nevű birtokos család nem volt. Az 1598. évben, — tehát már jóval a nagyanya nagyanyasága előtt, Zelemér teljesen néptelen volt, — s nem is ülték meg többé. A valószínűség leparányibb lehetősége sem forog fenn tehát arra nézve, hogy

Gyöngyös János végrendeletében a Gyöngyös gyermekek Zeleméren lakó nagyanyjáról lett volna szó, — hanem, igenis, arról, hogy az említett gyermekeknek, így a költőnek is Zelemériné volt az anyai nagyanyja, — *s anyja így a híres-neves Zeleméri családból származott.*

Kék.

Nyárády Mihály.

Különfélék

Baltazár Magyar Alapítvány címen Mikes Ferenc kiskunhalasi gyógyszerész 10 millió adományozásával új alapot óhajt kezdeni a Kollégium felsegítésére. A nemes adományozót az a gondolat vezette a kezdő lépés megtételére, hogy ha az amerikaiak, akik csak hírből és közvetve ismerik a Kollégiumot, sok ezer dollárt tudtak adni a Kollégium felsegítésére, akkor mi magyarok és reformátusok, akik közvetlenül élvezük az alma mater áldásait, szintén gyűjthetünk a Baltazár Amerikai Alapítvány testvéreképen egy Baltazár Magyar Alapítványt. Az alapítványi tőke 10 millióval megindult s várja a jókedvű adakozókat. *Vivant sequentes!*

Húszéves érettségi találkozóra gyűltek össze f. hó 13-án az 1905-ben Debrecenben érettségizett ifjak. A kedves találkozóknak istentiszteleti részen az oratoriumban délelőtt 9 órakor Konrad Zoltán vallástanító-lelkész imádkozott és dr. Erdős Károly predikált. A kollégium megtekintése után díszgyűlés volt, amelyen dr. Vásáry István polgármester-h. a debreceni, dr. Bodnár L. Béla csornai ügyvéd, volt kir. ügyész a vidéki tanuló társak, S. Szabó József főgimn.-igazgató pedig a volt tanárok nevében mondott kedves, emlékeztető, üdvözlő szavakat. A díszgyűlést fényképezés és a főgimnázium megtekintése követte. Délután a Nagyerdőt s az egyetemi klinikák telepét nézték meg, este pedig barátságos vacsorára gyűltek össze az Angol Királynő szálloda fehértermében, ahol is a volt tanárokat dr. Tamássy Géza tiszti orvos, a tanuló társak jelenlevő feleségeit dr. Balla Bertalan tb. tanácsnok köszöntötte. A tanárok részéről S. Szabó József igazgató válaszolt, kiemelve az egykori növendékek közül Végh Lajos mérnököt, aki közel tíz éves szíriai tartózkodásával és működésével, s Zajti Ferencet, aki az indus és perzsa nyelv tudásával ismeretessé tette nevét külföldön is, dicsőséget szerezve a magyar névnek s büszkeséget a Kollégiumnak. A találkozók a főgimnáziumban az érettségit tettek segélyalapjához három millió tőke adománnyal járultak hozzá.

Lelkészeiktatás Sárádon. Folyó hó 13-án, vasárnap volt a sárádi új lelkésznek, Nagy Lajos volt vallástanító lelkésznek az ünnepélyes beiktatása, amit Dr. Baltazár Dezső püspökünk végzett.

A gyülekezet tagjai nagy örömmel és tisztességgel fogadták püspökünket, akinek sárádi szolgálata feledhetetlen és áldásos emlékeket hagyott a gyülekezet tagjainak szívében és lelkében.

A beregi egyházmegyében folyó hó 18—27. napjain kanonika vizitációt tart Dr. Baltazár Dezső püspökünk Dr. Révész Imre főjegyző és Futó András titkár kíséretével.

Hír szerint Glarus svájci kanton megtiltotta, hogy területén vasárnap autók közlekedjenek.

A kecskeméti ORLE. gyűlésen készült csoportképet megrendelő aláírási ív eltévedt, így azok, akik megrendelésüket külön, személyesen is, nem tették meg, a megrendelést a kecskeméti református lelkész hivatalnál ismételjék meg.

A pápai egyházmegye b. e. Kuln Sándor gondnok örökébe dr. Jókai-Ihász Miklós nagybirtokost iktatta be f. hó 2-án Pápán. Az új gondnok már eddig is sok tanujelét adta hitbuzgóságának.

Új vallástanárok. Folyó hó 9. és 10. napjain Pápán, Nagy Sándor debreceni és Parais Árpád mezőtúri hitoktató képesített vallástanárrá.

Kuln -Sándor pápai egyházmegyei gondnok emlékére özvegye 10 millió alapítványt tett az egyházmegyénél.

A lelkészképesítő vizsgálatok f. hó 28. és következő napjain lesznek Debrecenben. Ezzel kapcsolatban az egyházkerületi főjegyző és a lelkészképzőintézet igazgató ez úton tudatja az érdekeltekkel, hogy az 1926. év februárjában leendő vizsgára az írásbeli dolgozatokat f. évi november 1-ig kell beadni.

A dunamelléki egyházkerület őszi közgyűlése október 10-én lesz Budapesten, lelkészszenteléssel egybekapcsolva.

A tiszáninneni egyházkerület őszi közgyűlése október 11-én lesz Miskolcson. Megelőző napon lelkészszentelés.

Debreceni református tanítóképzőintézet. A kollégiumi igazgatótanács f. év aug. 22-én választotta meg az 1923-ban elhunyt Bartsch József helyére a természetrajz-vegytani tanszékre Szemes Károly mezőtúri főgimn. tanárt, Kiss György gyakorló iskolai tanító helyére pedig Szücs János hídvégardói tanítót, az intézetnek volt kiváló növendékét. Az intézet I. o.-ba a törvényes létszámon felül történt a felvétel s így is 30 növendék maradt ki. A bentlakásból 20 tanuló szorult ki, mivel az egyetem a tanítóképzőintézetnek járó 3 lakószobát lefoglalva tart. Az egyházkerület 1925. sz. határozatával engedélyezett németnyelvi tanfolyamra oly tömegesen jelentkezett az ifjúság, hogy úgy a kezdő, mint a haladó tanfolyamon a) és b) csoport felállítása vált szükségessé.

Kun József késműves és műköszörűs, Debrecen, Széchenyi utca 1. sz.

FISCHER ADOLF ÉS FIA posztónagykereskedő. Férfi és női öltöny és kabát szövetek nagy választékban, papí fekete szövetkülönlegességek. Debrecen, Piac-u. 16.

Pályázat alatt van a verebi lelkészi állás. Határidő október 3; a pályázatokat Varga Sándor vértessaljai espereshez kell küldeni (Csákvár, Fejér megye).

A hevesnagykunsági egyházmegyei lelkész-értekezlet folyó hó 24-én lesz Törökszentmiklóson. Reggel 8 órakor istentisztelet, amelyen Komlósy Gábor tiszasági lelképásztor predikál. A megbeszéléseket Török Imre esperes, Maklár Károly, Bucsei László és Gaál István előadásai fogják bevezetni.

A debreceni főgimnáziumunkba folyó hó 14-én előadást tartott Kelet kérdéseiről Végh Lajos fővárosi főmérnök, akinek előadásával Lapunk vezető helyén foglalkozunk.

Gödöllőn a hívek gyűjtötték és az egyháznak adták az elhasznált postabélyegeket. Ezen a réven az egyháznak eddig 516,400 K jövedelme lett.

Megjelent a tiszántúli református egyházkerület névtára Futó András püspöki titkár gondos szerkesztésében. A trianoni béke óta ez az első kerületi névtárunk, amely első lapján a statisztikában szomorúan mutatja a változást. A Névtárat bizonyára igen sokan örömmel üdvözlük kerületünkben.

Előfizetési felhívás **Andrássy Kálmán biblia-magyarázataira.** Az Isten áldotta gyakorlati theológus, az Írások mély látású ismerője s avatott tolmácsolója egy kötetre menő gyakorlati biblia-magyarázattal ajándékozta meg a Kálvineumot, melyet még ez év folyamán közkinccsé akarok tenni. A teljes jövedelem a Kálvineumé, a lelki haszon az olvasóké, a dicsőség Istené. A 10 íves kötet előfizetési ára 35,000 korona, melyért a művet bérmentve küldöm meg. Ez az összeg f. évi okt. 15-ig hozzám (Debrecen, Kollegium) küldendő. Debrecen, 1925 szeptember hó. Kiss Ferenc, elnök.

Mexicóban 1924 december 21-én alakult meg a Mexicói Magyar Református Egyház Péter Antal református lelképásztor szervezése eredményeképpen. Minthogy az egyház egészen új s a tagjai általában szegények, kéréssel fordultak az Egyesült Államokbeli magyar református egyházmegyéhez csatlakozás és anyagi segély végett. Az egyházmegye a mexicói gyülekezetet bekebelezte, az anyagi segítség terén azonban ez ideig az ígéretnél tovább nem ment. A gyülekezet tagjaiban főképen könyvek által lehet ápolni a hithűséget, épen ezért a gyülekezet részére könyvadományt, vagy könyvvásárlására szolgáló adományt szívesen fogad és rendeltetési helyére juttat a szerkesztőségünk.

Pályázati hirdetés.

A karcagi református egyház pályázatot hirdet egy nyugdíjazás folytán megüresedett tanítói

állásra. Javadalom és kötelesség: a rendes, azonkívül egy vasárnapi iskola vezetése. Pályázók minden szükséges okmánnyal felszerelt kérvényüket 10 nap alatt (válaszbélyeggel) alantírt címre küldjék.

Karcag, 1925 szept. 14.

Református Iskolaszék.

Debreczeni István
órászmester Debrecen, Péterfia-u. 8.

Speciális órák javítása
Mindennemű órákraktára

SESZTINA LAJOS

vasnagykereskedése

Debrecen.

Alapította 1819-ben Sesztina János.

*

**Gazdaságokba,
építkezésekhez és tetők fedéséhez
minden vasanyagot szállít.**

Telefon 6.

Szlezák László

harang-ércöntöde, harang-
felszerelés- és haranglábgyár

Budapest VI., Frangepán-u. 77.

(Saját házában.)

A nyugati pályaudvartól induló BUR vasúti
„ÖRHÁZ” megállóhely A) B) C) J) kocsikkal.

TELEFON: 139-62.

Az 1900. évi párizsi világ, 1921. és 1923. évi
vas- és gépipari kiállításon aranyéremmel ki-
tüntetve. — Számos egyházi elismerőlevél.

FITTLER SÁNDOR

orgona és harmónium gyára
Pesterzsébet, Határ-ut 20.

Készít:

**Új Orgonákat,
Orgonasípokat,**

iskolai és templomi
Harmóniumokat.

Javítások gyorsan, szak-
szerűen mérsékelt áráért
Árjegyzék esküszövegvetés díjtalan

ALAPÍTTATOTT 1910-BEN

WACHA tisztít, mos, fest kifogástalanul Debrecen, Simonffy-u. 55.

TELEFON: 113-44. SZÁM.

LOPOS GYULA iskolapadok

athletikai sportcikkek,
iskolai bútorok,

tornaszerek

gyára

BUDAPEST, III., BÉCSI-ÚT 85.

Arjegyzéket és költségvetést
felszólításra küldök. VAVAVA

5—20

TEMPLOMHARANGOKAT

és összhangzó harangozatokat
a legfinomabb harangfémötvözet-
ből, tiszta esengésű, előre meg-
állapított szavatolt harangokkal

tiz évi jótállás mellett

harangszerelvényeket, forgatható
vaskoronával, harangállványokat
hengerelt vasból, szabadonálló va-
lamint fekvő elrendezéssel gyárt

WALSER FERENCZ

tűzoltási szerek és szivattyúk
gyára, harang- és fémöntöde

Budapesti VI., Lomb-utca 34-36.

Villamos megálló: Váci-ut, Láng-gyár.

Telefon 95—50.

Telefon 95—50.

Debrecen szab. kir. város
és a Tiszántúli református egyházkerület

„Méliusz“

könyvkereskedése, könyvkiadóhivatala, zenemű-
papir- és írószerkereskedése

Debrecen, Ferenc József-út 26.

Értesítés

a zsolttárok és kiadványok augusztusi
árairól.

1925 augusztus hóra a zsolttár árak a
következők:

32° legkisebb zsolttár

papirkötésben	K	31,600
félvászon kötésben	K	37,300
egészvászon kötésben	K	41,700

16° iskolai kiadású zsolttár

papirkötésben	K	42,800
félvászon kötésben	K	47,500
egészvászon kötésben	K	59,800

8° oktáv alakú zsolttár

papirkötésben	K	58,600
félvászon kötésben	K	64,300
egészvászon kötésben	K	74,500

4° quartalak, nagybetűs zsolttár

papirkötésben	K	112,800
félvászon kötésben	K	119,300
egészvászon kötésben	K	144,200

Ajánljuk ezenkívül díszkötésű zsolttárainkat
a következő minőségekben, alakban és árakban:

II. kiadás, prózába szedve 16° alakú

díszvászon, kehely és préseléssel	K	100,000
díszvászon, párnázott, vörösmetszés, tokban	K	180,000
díszbőr, párnázott, aranymet- szés, tokban	K	280,000

32° alakú zsolttárok

Hajlítható díszvászon kötés (Kötés alatt)	—	—
Párnázott díszv. kötés, valódi aranymetsszel	K	160,000
Celluloid-esontkötés, val. arany- metsszel (Kötés alatt)	—	—
Valódi bőrköt., párnázott, valódi aranymetsszel	K	240,000
Valódi antilopbőr, különböző színekben	K	240,000
Valódi bőrk., különböző színek- ben, aranymetsszel, párná- zott bőrtokban, hordozó szíjjal	K	400,000

A közeli iskola év előtt ajánljuk dusan
felszerelt tankönyv, írószer, iskolai segéd-
eszközöket tartalmazó raktárainkat.

„Méliusz“ könyvkereskedés
Debrecen,
Ferenc József-út 26.